

Výstavky v lužních lesích

jižní Moravy

David Horal, Vladan Riedl

Výstavky (někdy také nazývané „výstavce“) jsou podle *Lesnického naučného slovníku* (POLENO et al. 1994) stromy, ponechané záměrně na porostní ploše po myštné těžbě. Důvodem může být semenná obnova porostu, produkce jakostních sortimentů, estetické hledisko nebo zájmy ochrany přírody. Ponecháváním výstavků z důvodu ochrany přírody se budeme zabývat v dalším textu.

Ponechávání výstavků má nesporný význam zejména pro hmyz a ptáky. Ptákům mohou sloužit jako potravní zdroj (pro hmyzožravé druhy – šplhavce nebo různé druhy pěvců), odpočinkové místo (dravci, čápi, volavky) i hnízdiště („doupné stromy“). Když okolní nově založený mladý porost svou výškou doroste ponechané výstavky, což může být již ve věku kolem 40–60 let, mohou na vhodně vybraných výstavcích zahnídit i ptáci, kteří obvykle preferují porosty ve stáří minimálně 100 let. Jsou to např. čápi černí nebo červený, orel mořský a další. Dokládá to řada případů např. z jižní Moravy a je to zároveň jeden z hlavních důvodů, proč je takové výstavky nutno ponechávat i uprostřed plochy těžené paseky, nejenom u krajů, cest či alejí, přestože ponechávání na ploše přináší lesníkům určité provozní komplikace při obnově a výchově porostů.

Z hmyzu prospívá ponecháváním výstavků jak druhům chráněným evropskou směrnicí na ochranu stanovišť č. 92/43/EHS – za všechny lze jmenovat tesaříka obrovského (*Cerambyx cerdo*), páchníka hnědého (*Osmoderma eremita*), lesáka rumělkového (*Cucujus cinnaberinus*) nebo roháče obecného (*Lucanus cervus*), tak i druhům zvláště chráněným, uvedeným v příloze č. III vyhlášky č. 395/1992 Sb. (např. kovařík *Ludius ferrugineus*, krasec *Eurythrea querucus*, tesařík *Megopis scabricornis* nebo zdobenec *Gnorimus variabilis*), v neposlední řadě pak desítkám dalších druhů, které sice nepoživají zvláštní legislativní ochranu, jsou však uvedeny v červených seznamech a mnohdy se jedná o druhy mnohem ohroženější než výše uvedené druhy, tzv. „vlajkové“.

V souvislosti s vyhlášením ptačích oblastí a následně evropsky významných lokalit (EVL) probíhají nejméně od roku 2003 jednání mezi ochranou přírody a lesníky, zaměřená na hledání kompromisu mezi lesním hospodařením a potřebou ochrany biodiverzity. Jedním ze sporných bodů mezi oběma zájmovými skupinami byla od počátku právě otázka ponechávání výstavků při obnovních těžbách.

V únoru 2007 byla vytvořena pracovní skupina k otázkám lesnictví a ochrany přírody, v níž jsou zastoupeni pracovníci Agentury ochrany přírody a krajiny ČR – Správy CHKO Pálava a střediska Brno a Lesů České

republiky, s. p. – Lesního závodu Židlochovice. Na její jednotlivá setkání jsou pak ještě zváni odborníci různých specializací, např. entomologové. Na jednání pracovní skupiny 24. 10. 2007 v Židlochovicích došlo k významnému sblížení stanovisek a jako prvotní kompromis bylo dosaženo v této věci dohody: „Pro oblasti EVL Soutok-Podluží a EVL Niva Dyje (polesí Soutok, Tvrdonice a lužní část polesí Valtice) ponechávat výstavky v počtu 100 ks na 10 ha, z toho min. 3 ks/ha v prostoru těžené plochy (tzv. bioskupina) a zbylý počet pak kolem vodotečí, cest, okrajů sečí, popř. žebek. Při terénních pochůzkách dojde k upřesnění prostorového rozmístění ponechávaných stromů.“

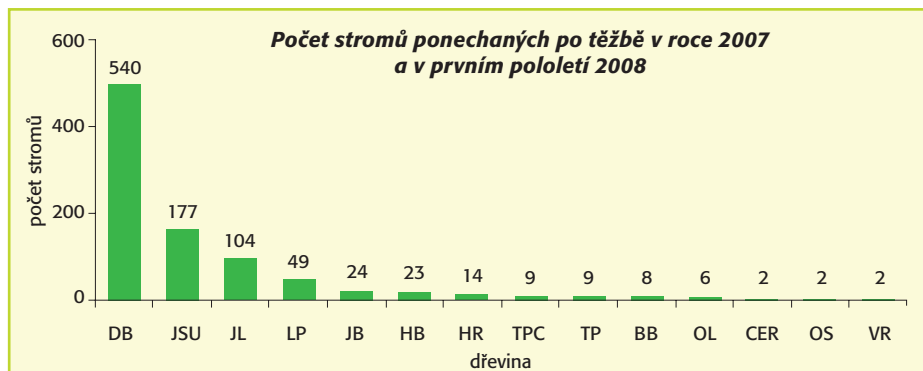
Ponechávání výstavků v těžených porostech je chápáno jako cílené jednání ve prospěch zvláště chráněných druhů živočichů a respektování přímých zákazů stanovených ochranným režimem § 50 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, kterým se zakazuje škodlivě zasahovat do přirozeného vývoje zvláště chráněných druhů živočichů. Ponecháním výstavků v uvedené struktuře je částečně eliminován možný negativní zásah do biotopů zejména silně a kriticky ohrožených druhů živočichů, který by holosečné smýcení porostu bez jejich ponechání znamenalo. Biotop je v tomto případě zachován v takovém rozsahu, aby mohl zajistit zachování sídel a místních populací dotčených druhů v příznivém stavu z hlediska jejich ochrany.

Ponechávání výstavků je v souladu se zásadami hospodaření, navrženými v souhrnu doporučených opatření pro ptačí oblast Soutok-Tvrdonicko, který zpracovává AOPK ČR, i s Návrhem péče o významná stanoviště a druhy rostlin a živočichů na území EVL Soutok-Podluží, EVL Niva Dyje a ptačí oblast Soutok-Tvrdonicko, jehož pracovní verze byla předána zástupcům Generálního ředitelství LČR, s. p., počátkem února 2008 k další diskusi; v současné době probíhají jednání na úrovni lesního závodu nad konkrétními tematickými okruhy.

Podobný systém ponechávání výstavků při obnovních těžbách je již řadu let praktikován např. v CHKO Litovelské Pomoraví.

Počet ponechávaných stromů byl stanoven mj. i jako určitý kompromis přijatelný i z hlediska lesnického provozu (pro ilustraci: na jednom hektaru dubového porostu v mýtním věku je cca 150–200 stromů). Je pochopitelné, že ne všechny takto ponechané výstavky přežijí. Pro mnohé z nich může být teplotní a světelný šok po odtěžení zbytku porostu i následný vliv větru fatální. Neodvažujeme se však tvrdit, jak vysoké procento ponecháných stromů odumře do několika let a kolik z nich naopak dožije do doby, kdy okolní porost doroste jejich výšky. K prvnímu vyhodnocení může dojít nejdříve za deset let. Je třeba zmínit, že i odumřelé stromy (ať už stojící či padlé) mají pro biodiverzitu nesmírný význam – jak pro ptáky, tak pro hmyz, houby a další skupiny organismů. Nespornou výhodou je, že v prostředí lužního lesa až na výjimky nečelíme hrozbě kalamitního přemnožení hmyzích škůdců běžné např. v prostředí horských a podhorských jehličnatých lesů.

Konkrétní stromy jsou vybírány a vyznačovány při společných terénních pochůzkách pracovníků AOPK ČR a LČR. Stromy jsou označeny buď barevným sprejem, nebo plastovou páskou. Od počátku bylo záměrem přizpůsobit se konkrétním stanovištním podmínkám a vyloučit schematicnost. Proto také dohoda hovoří o ponechávání 100 stromů na 10 ha, nikoli 10 stromů na hektar – cílem není, aby na každé dvouhektarové pasece (maximální velikost holé seče v lužních porostech) stálo 20 výstavků, pokud „není z čeho vybírat“. Přednostně jsou ponechávány duby a dále vzácnější dřeviny, především jilmy (hostí navíc mnoho druhů hmyzích specialistů), popř. „očkaté“ černé topoly, hrušně, třešně, jabloně, dále např. lípy. Jen v omezenější míře jsou ponechávány jasanů, u nichž je pravděpodobnost úspěšného přežití podstatně nižší (většina jasanů ve věku nad 110 let je napadena hnilobou). V několika případech jsme ponechali jasan se zachovalým dravčím hnízdem (v bioskupině s několika okolostojícími stromy, nejlépe duby); i takové hnízdo může být obsazeno např. luňákem hnědým nebo i rariohem velkým. Jako výstavky nejsou ponechávány „kulturní“ odrůdy topolů, v omezené míře je po-

DB – dub letní, JSU – jasan úzkolistý (popř. jasan zteptilý), JL – jilm habrolistý (popř. jilm vaz), LP – lípa malolistá (popř. lípa velkolistá), JB – jabloň lesní, HB – habr obecný, HR – hrušň polníčka, TPC – topol černý, TP – topol bílý, BB – javor babyka, OL – olše lepkavá, CER – dub cer, OS – topol osika, VR – vrba bílá (popř. vrba křehká)

necháván topol bílý – „linda“. Ponechávání lind není mezi pracovníky lesního provozu ve velké oblibě, protože tato dřevina má silnou schopnost nalétnout každou čerstvou paseku. Lze však využít dvoudomosti všech topolů a jako výstavky ponechávat pouze jedince samčího pohlaví. Důležitým kritériem pro výběr stromů jsou vnější morfologické znaky jedinců (tvar koruny, zavětení atd.). Přednostně jsou vybírány stromy, které byly vlivu vytěžení sousedních stromů (a tedy následnému oslunění) vystaveny již v minulosti. Stromy ve skupinách na ploše jsou přednostně ponechávány v místech méně vhodných pro lesní hospodaření, např. okolo hůře přístupných terénních depresí. Během těžby může pochopitelně dojít k takovému poškození vybraného výstavku (např. při pádu sousedního stromu), že jeho ponechání pozbude smyslu. V takovém případě je snaha – je-li ještě možnost – vybrat ve stejném porostu jako výstavek strom jiný.

S vyznačováním výstavků jsme začali v zimě 2007/2008, v době, kdy na některých polích již probíhaly první obnovní těžby (na vysvětlenou: mýtní těžby probíhají v lužních lesích vždy ve čtvrtém a především v prvním čtvrtletí, aby nedocházelo k nadměrnému lámání těžných kmenů). Za toto období bylo ponecháno celkem 969 stromů na ploše 96 ha o celkovém objemu 3 988 m³.

Za újmu vzniklou ponecháním jednotlivých stromů až do jejich fyzického rozpadu, náleží LČR finanční náhrada ve smyslu § 58 zákona č. 114/1992 Sb. Způsob jejího výpočtu je stanoven vyhláškami č. 55/1999 Sb. a č. 335/2006 Sb. Výše újmy, která byla státnímu podniku Lesy České republiky přiznána za stromy ponechané při těžbách v roce 2007, činí 2 640 432 Kč. V současné době mají LČR požádáno o další finanční náhradu za období od 1. 1. 2008 do 30. 6. 2008.

Je nutné zmínit, že ponechávání výstavků na ploše těžného porostu způsobem uvedeným výše je určitým nouzovým řešením do konce platnosti lesního hospodářského plánu a neřeší plně celkovou koncepci hospodaření na tomto území. Předmětem značných diskusí mezi odbornou lesnickou a ochrannou veřejností je např. otázka celoplošné přípravy půdy frézováním a jejího vlivu na biodiverzitu entomofauny i flóry. Proto se v současné době hledá způsob, jak nastavit lesní hospodaření v oblasti Soutoku, aby byly respektovány podmínky ochrany zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů a spolu s tím zajištěna dlouhodobá kontinuita lesního komplexu v takovém stavu, který umožní zachování populací zvláště chráněných druhů.

*D. Horal pracuje v AOPK ČR, středisko Brno
V. Riedl pracuje v AOPK ČR,
Správa CHKO Pálava*

SUMMARY

Horal D. & Riedl V.: Trees Left after Cutting in the Floodplain Forests in South Moravia

The reserved tree is a tree left intentionally within the area logged. Leaving reserved trees after a site is of extraordinary importance particularly for insects and birds. The trees provide insectivorous birds, e.g. woodpeckers or various passerines with food resources, birds of prey, storks and herons with resting sites and hole-nesters with nest sites. In addition, reserved trees are habitats for insect species protected under

the national legislation or under the European Community Habitats Directive. Therefore, it is necessary to reserve particularly oaks, elms, limes and poplars in the centre of logging, along watercourses and in depressions in the Dyje/Thaya Floodplain and Soutok-Podluží Sites of European Importance (in Act No. 114/1992 Gazette on the Protection of Nature and the Landscape, as amended later, the term for Sites of Community Importance, SCIs under the Habitats Directive). In 2008, the Agency for Nature Conservation and Landscape Protection of the Czech Republic and the Forests of the Czech Republic State Enterprise – Židlochovice Division put under the joint agreement to keep a hundred of reserved trees per 10 hectares: under the Article 58 of the above act, an owner shall be compensated by the Government.